

נר לשולחן שבת

לקט שביעי של פסח

העלון יצא לאור רק במהדורה מקוונת,
מי שביכולתו לצלם עותקים
לבית הכנסת בו מתפלל, יבורך!
הג כשר ושמה

ויש לומר: בני ישראל פעלו כדברי רב אמי - הם לקחו כסף וזהב, שמלות ותכשיטים, ועשו את מצרים כמצודה בלי דגן. ואילו משה רבינו עשה כדברי ריש לקיש - על ידי לקיחת ארון יוסף הוא הוציא את הברכה מהיאור, מכאן ואילך היאור הוא נהר רגיל, נילוס, וכך עשה את מצרים 'למצולה בלי דגים', מעתה מצרים היא ארץ ככל הארצות.

על המשותף בין פרעה לאלכסנדר מוקדון

ישנה מסורת שירמיהו הנביא קבור במצרים ולא ב"חצר המטרה" שבירושלים. ירמיהו ירד למצרים, להוכיח את היהודים נבואה קשה - הם רגמוהו באבנים והרגוהו... והמצרים הם שקברוהו, מפני שהיו אוהבים אותו, שהיה מתפלל עליהם שינצלו מהתמסחים הטורפים שהיו בנילוס... ואלכסנדר מוקדון הוציא עצמותיו, וקבר אותם באלכסנדריה. (ירמיהו מ"ד, מדרש אגדה מסות)

על הסיבה מדוע אלכסנדר מוקדון ציוה להוציא את עצמות ירמיהו מקברו, מובא מדרש מעניין: כשבא אלכסנדר למצרים, ציוה על אנשיו לבנות עיר חדשה. כאשר הניחו את היסודות לעיר, הגיחו חיות רעות והרסו אותם - "ויצו את חכמי מצרים ללכת ולבקש את קבר ירמיהו. להוציא את עצמותיו, ולקוברם בארבע פינות העיר, למען לא יבואו לתוכה לא נחש ואפעה וחיה רעה... ויעשו כן. והיא העיר הנקראת אלכסנדריה". (מבין על ידי)

וכך גם עשה פרעה: 'ארון של מתכת עשו מצרים ליוסף, וקבעוהו בנילוס, בנהר, כדי שיתברכו מימיו'. (סוטה ג.)
הרי לנו שני מלכים גויים אדירים, פרעה ואלכסנדר, היודעים את מעלת הצדיקים וזכותם המגינה על הארץ בה הם קבורים. ("נר")

"ויקח משה את עצמות יוסף - להודיע חכמתו וחסידותו של משה!"
'כמה מצוות חביבות על משה רבינו, שכל ישראל התעסקו בביזה, בכסף וזהב והוא התעסק במצוות, בחיפוש אחר ארון יוסף בכל מצרים, שנאמר: "חכם לב יקח מצוות..." (שמות רבה כ') תמהו המפרשים: א. במה ניכרת כאן חכמתו של משה, יש פה צדקות, אבל אין פה חכמה? ב. מדוע מצוות בלשון רבים, הרי זו מצוה אחת בלבד? ג. איך משה לא השתתף בביזה, וכי אפשר שעבר על ציווי ה' לקחת מהמצרים!?

ניישב שלש שאלות אלו במהלך אחד:
ה' ציוה את ישראל לנצל את מצרים - "לא תלכו ריקם, ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות".
את מצרים אפשר 'לנצל' - לבזוז בשתי דרכים.
הראשונה: לקחת כסף, זהב, תכשיטים ושמלות וכדומה. והשנייה: לקחת ולמנוע מהם את הברכה והעושר של היאור. כידוע היאור היה מקור עושרה של מצרים, הוא אשר הפך אותה מארץ מדברית עניה לממלכה כה עשירה. ארונו של יוסף הוטמן על ידי פרעה ביאור, כדי שהיאור יתברך בגללו, ואכן הארון הביא שפע של מים ובעקבותיו עושר עצום.
לקחת את ארון יוסף זה גם אופן של ביזת מצרים. מכאן ואילך הברכה שמשפיע ארונו של יוסף תמנע מהמצרים, ותעבור לבני ישראל המחזיקים בארון.
ממילא מובן היטב, משה לקח את ארונו של יוסף "מדין ביזה!" ומתכוון לקיים בכך שתי מצוות: 'מצות קבורה ומצות ביזה'. ובזה מתגלית חכמתו הגדולה של משה, שעל ידי מעשה אחד הרויח שתי מצוות, ולכן נאמר עליו "חכם לב יקח מצוות".

מי עוד יצא עם בני ישראל ממצרים?

בתיא. ומנין שהעלה משה את עצמות בתיה בת פרעה עמו? דכתיב 'ויקח משה את עצמות יוסף', 'את' לרבות עצמות בתיה. (מדות הימים "תורה שלמה" פ"ח א) אמנם ברוב הספרים מובא שבתיה היא משתי הנשים שנכנסו בחייהן לגן עדן - 'עשרה צדיקים נכנסו בחייהם לגן עדן... בתיה בת פרעה - לפי שגידלה למשה והצילתו ממיתה!'. השניה היא שרת, המגלה למשה היכן נמצא ארונו של יוסף! (בראשית רבת"ה ח"י שרה)

מלאכים. בברית בין הבתרים כשנגזר על בני אברהם גלות ירדו מלאכי השרת למצרים ושהו שם, ויצאו יחד איתם. ("ליקוט ראובני")
"בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" - 'כל' לרבות מלאכי השרת, אלו תשעים אלף ריבוא מלאכים שירדו עם השכינה בחצי הלילה, כשהיכה את הבכורים. ("שכל טוב" י"ב)
ניצוצות קדושה. באשר הגלות מכפרת עוון, כאשר יצאו בני ישראל ממצרים העלו את כל ניצוצות הקדושה שהיו במצרים, ולכן עלו עמהם גרים רבים. ולא נשאר במצרים אף ניצוץ קדושה, ולכן הזהירו הקב"ה שלא לבוא מצרימה! (צל"ח ברכות ט:)

עצמות השבטים: עלו עם יוסף - "אתכם". (מהרש"א סוטה ג. ועוד - ג' כל אחד מהשבטים בארונו מסביב ליוסף. כל שבת וארונו. דינה: "... שהעלו אותה עם עצמות אחיה". (רמב"ן ל"ד י"ב - ג' אפרושיות!)

ונמשך לבאר:
העושר של כל מדינה נקבע על ידי דברים רבים כגון: תעשייה, מחצבים, מיקום, חקלאות, מים, אקלים, תחבורה ומעל כולם ההון האנושי, שהוא חכמתם ותבונתם של תושביה.
ישנם שתי דרכים לבזוז מדינה: אפשר לרוקן את הבנקים, את אוצרות הזהב, לבזוז את החנויות, את בתי החרושת וכדומה. זה אמנם נזק עצום, אבל זה דבר זמני, שהרי תוך שנים מספר התושבים יעבדו, יעמלו ובחוכמתם יחזירו את העושר למדינה.
ישנה אפשרות חריפה יותר: לרוקן את הארץ מכל מחצביה, לפגוע בתשתיות, להרוג את חכמיה. לרוקן את משרד הפטנטים... וכך יקח שנים רבות עד שיחזרו לעושרם הקודם.
ונראה שבזה נחלקו רב אמי וריש לקיש. "רבי אמי אמר: מלמד שעשו את מצרים כמצודה שאין בה דגן, וריש לקיש אמר: עשאוהו כמצולה שאין בה דגים". ("וינצלו את מצרים" - ברכות ט:)
רב אמי אמר: מצרים עתה מצודה בלי דגן, כלומר זהו הרס זמני בלבד, שהרי לכשיניסו דגן חדש למצודה, שוב יגיעו וילכדו עופות בתוכה, ומצרים תחזור לעצמה ולעוצמתה.
ואילו ריש לקיש אמר שמצרים נהפכה למצולה בלי דגים, כוונתו להרס גמור, כמו שדגים לעולם לא יגיעו למצולה העמוקה והחשוכה כך גם מצרים.

מדברי תורתו של הגאון רבי יוסף צבי סלנט

כוחן של נגיעות - המצרים חשבו שכל מה שעשה הקב"ה, כל המכות, כל ההתעללות בהם היא כדי שבני ישראל יטבעו בים!!!

✳

"וחמושים עלו בני ישראל ממצרים". בתרגום יונתן פירש 'וחמושים', שכל אחד מישראל היה עם חמישה טפלי. ובתרגום ירושלמי פירש חמושים, שהיו מזויינים במעשים טובים.

ויש להבין: א. איך יתכן שלכל אחד היו חמישה ילדים, מספר שווה לכולם? ב. איזה מעשים טובים היו להם, הלא רק אתמול נאמר עליהם 'ואת ערום ועריה', שלא היה להם שום מצוות, שלכן נתן להם פסח ומילה, ואיך נעשו מלאים במעשים טובים? הענין יבואר על פי המכילתא, ש'חמושים' פירושו, שבמכת חושך מתו רשעי ישראל, ארבע חמישיות מעם ישראל. והנה בוודאי נראה שילדיהם נותרו בחיים, כי מה פשעו שימותו במצרים, אם כך כל משפחה שיצאה ממצרים לקחה עמה את הילדים הללו, נמצא שכל אחד מישראל יצא עם 'חמישה טפלי', דהיינו חמש משפחות של ילדים, אחת שלו וארבעה יתומים.

'וחמושים' - לפרסם צדקתם של ישראל, הולכים למדבר, אל ארץ לא נודעת ולוקחים עמם מליני יתומים, תינוקות ונערים. כל משפחה לקחה עמה עוד עשרות ילדים... נטלו על עצמם עול לפרנס, לחנך ולדאוג להם.

נמצא שדברי המכילתא, תרגום יונתן וירושלמי עולים בקנה אחד!

✳

"ושאלה אשה משכנתה ... ושמתם על בניכם ובנותיכם". מדוע

הציווי נאמר רק על הנשים והילדים? [דודו בזה תירוץ המגיד רבי זאב מוילנה:]

במכילתא מובא שפרעה פיתה את עמו לרדוף אחר ישראל, פתח להם את אוצרותיו כדי לזרזם להלחם בישראל. אם כן היה גלוי לפני ה' שבביזת הים יקחו מלבושים יקרי ערך הרבה יותר מאשר ביציאת מצרים, אולם בגדי נשים וקטנים לא יהיה להם בביזת הים, שהרי הם בוודאי לא היו בחיל פרעה לרדוף אחריהם. לכן זרזו לקחת מהמצרים שמלות ובגדים עבור הנשים והילדים!

✳

'אף הילדים והעוברים אמרו שירה בים'. (סוטה ל) ויש להבין, בשלמא הילדים אמרו שירה, שהרי ה' עשה עמם נס מיוחד, שנבלעו באדמה ... (סוטה יא: ע"י) אולם העוברים לכאורה לא נעשה להם נס מיוחד, שמתוך זה הכירו את ה' ועל מה אמרו שירה?

ויש לומר: הגמרא אומרת כשיש רוח קדים אשה מפלת (גיטין לא). והנה כאן בקריעת ים סוף ה' הולך את הים ברוח קדים עזה כל הלילה, וכיון שכן הנשים היו צריכות מדרך הטבע להפיל עובריהם, אלא שהקב"ה עשה נס ונשארו בחיים, ועל זה אמרו העוברים שירה מיוחדת על הנס שנעשה להם במיוחד כאותם עוללים ויונקים, מלבד על נס קריעת ים סוף!

והוסיף רבי יוסף סלנט: "וכל זה נדפס בשמי בספר "בית יצחק" שיצא לאור בשנת עת"ר".

✳

נאמר בהגדה: "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים".

השאלה הנודעת, היתכן שאנו היינו עדיין עבדים במצרים, הרי כבר כמה דורות נתבטלו בתוקף חוקי העבדות!?

ויש לומר: אילו הקב"ה לא הוציא את אבותינו ממצרים, מאותו בית עבדים סגור ומסוגר, אילו לא יצאה זו היה נשאר בתוקף ענין העבדות בעולם עד היום, דבר זה שביום אחד יצאו מלינינו איש עשתה רושם ופרסום בעולם, יציאת מצרים היא שכבשה את הדרך לשחרור ופריקת עול העבדות לעולמים!

וזה שנאמר "ויוצא ישראל מתוכם כי לעולם חסדו", שהחסד של יציאת ישראל ממצרים נמשך ממנו חסד על כל העולם ולעולמי עולמים.

✳

וכי פרעה היה טיפש, מה עלה בדעתו להכנס לים סוף, לא די היה לו במכות שקיבל, הרי הוא רואה שזה דבר פלא!?

אלא 'חכימו מיא' - כל מימות בעולם התחלקו לשנים, הבין פרעה שאין זה דבר מיוחד לים סוף אלא זו תופעה כלל עולמית שישראל ניצלוה לבריחה ממנו, מיד נכנס אחריהם - חכמתם היא שהביאה למפלתו של פרעה.

(באר יוסף)

ושלמה בא והוסיף עד ארבעה סוסים, שנאמר "ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמושים ומאה". למדנו מכאן שמרכבה בארבעה סוסים. וכן בימים הללו עושים כל מלכי החיתים ומלכי ארם.

(מכילתא, ילק"ש, הדר זקנים, רש"י)

המרכבות המצריות הביאו לעולם שינוי עצום

המרכבות המצריות היו מרכבות קלות רתומות לצמד סוסים. המרכבה היתה בעלת תא נסיעה ובו מקום לשני נוסעים עומדים. הן היו קלות משקל, מהירות מאד, ובעלות כושר תמרון גבוה. הן שמשו אך ורק לצרכים צבאיים, דתיים או לצרכי השלטון. בימי שגרה הן לא שימשו אמצעי תחבורה עממי...

בחוכמתם פיתחו המצרים שיטות הנדסיות ותפיסות צבאיות חדשות, ובכך שכללו את המרכבות ושינו את תפקידן בשדה הקרב.

מרבית חלקי המרכבה המצרית נבנו מעצים קלים, המצרים עשו שימוש בעצים שונים, כל חלק ותפקידו - שקמים למשטח העמידה, ובוקיזה לצירים. לחיזוק, הם כיסו חלק מהמרכבה בשרוולים עשויים מתכת. לצירי המרכבות הם הוסיפו כיסוי מתכת כדי להקטין את החיכוך. למרכבות של בני המעמד השליט נוספו ריקועים וקישוטים עשויים מזהב ובהם סמלים.

חלקי העץ הוטבלו במים רותחים למשך מספר שעות. ההשריה ריככה את העץ, וכך ניתן היה לעצבו לצורות הרצויות. לאחר העיצוב החלקים יובשו והושרו בחומר משמר. לצורך חיבורם השתמשו בסוגי עורות שונים שנקשרו במלאכת מחשבת.

אופן עשיית המרכבה היה בחכמה רבה. נגרים גרמנים ששחזרו בעת הזאת מרכבה מצרית, עמלו על השלמתה במשך כשש מאות שעות!

את צמד הסוסים רתמו באמצעות אוכף משותף ומרופד, אליו חוברו חגורות עור שנכרכו סביב גופם, כדי שלא יחליקו וישתחררו תוך כדי דהרתם. הסוסים גיבו זה את זה, אך חסרון היה בדבר, כאשר סוס אחד נפגע הוא השבית את המרכבה.

"סוס ורכבו רמה בים" - שניהם קשורים זה בזה ואינם נפרדים..."

מה היה ההבדל בין המרכבות של צבא אשור והחיתים

לבין המרכבות המצריות?

לכל הצבאות היו מרכבות גדולות וכבדות, ותפקידן היה כמו הטנקים של ימינו. הן היו הנשק העיקרי להבקעה ולמחיצת חיל הרגלים של האויב. עליהן היו מספר לוחמים שצויידו בכלי נשק קצרי טווח כמו חרבות, גרזנים ורומחים.

המרכבה המצרית, לעומת זאת אוישה על ידי שני חיילים בלבד. רכב - שאחז בשוט להמריץ את הסוסים, ובמושכות - לכוון את דרכם. ולוחם - שהיה בדרך כלל קשת. במרכבה היו אשפות חיצים וכידון, והוצמד לה שריון קל להגנה. הכידון נועד לשמש נשק התקפה אחרי ריקון החיצים.

'לוחם קשת' הוא נשק ארוך טווח, כי תפקידן של המרכבות בשדה הקרב היה ריכוך האויב על ידי הקשתים לפני מתקפת חיל הרגלים, בדומה לשימוש שנעשה כיום בארטילריה. הצבא המצרי ראה בלוחמים הרגליים את כוח התקיפה העיקרי שלו, כך שבקרב עצמו תפקידן של המרכבות היה להגן על החיילים מהאגפים ולסייע להם בתנועה מהירה ממקום למקום.

בשדה הקרב, בשל מהירות התנועה של המרכבות, הקשתים היו נדרשים למימונות גבוהה כדי לשמור על שיווי משקל, לטעון חיצים, ולבצע ירי מדוייק. ההנחה היתה שהם יתקשו לעשות זאת, ולכן עשו המצרים שימוש במרכבות רבות מאד שחיפו זו על זו. היו מלכים מצריים שהיו להם אלפי מרכבות.

רק נדמיין לעצמנו מה רואים בני ישראל בים סוף: אלפי מרכבות יורות עליהם מטר עצום של חיצים... אך ידעו ידעו: "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון!" יש ענן ויש מלאך!

(נר' וס"ה)

"אלקי אבי וארממנהו". (ט"ו ב)

כתב הגה"צ רבי גבריאל זאב מרגליות: שמעתי מאבי מורי זצ"ל כי יש ביזו קבלה מאבותיו, שבשעה שיאמר "אלקי אבי וארממנהו" בפסוקי דזמרה יכוון זאת על אביו שקיבל מאבי אביו, וכן הלאה, ובזה שיכלול את עצמו עם הדורות הקודמים יהיה נכלל עם דור יוצאי מצרים שאמרו את השירה על הים!

(חומש "תורת גבריאל" נדפס בשנת עת"ר - ישר כח להרה"ג רש"מ ויס)